

AU COURANT

Tijdschrift van de Vereniging van Kranten- en Tijdschriftenverzamelaars (VKTV)

ISSN: 0920-4180

Redactie: Paul Klein en Gerard Raven

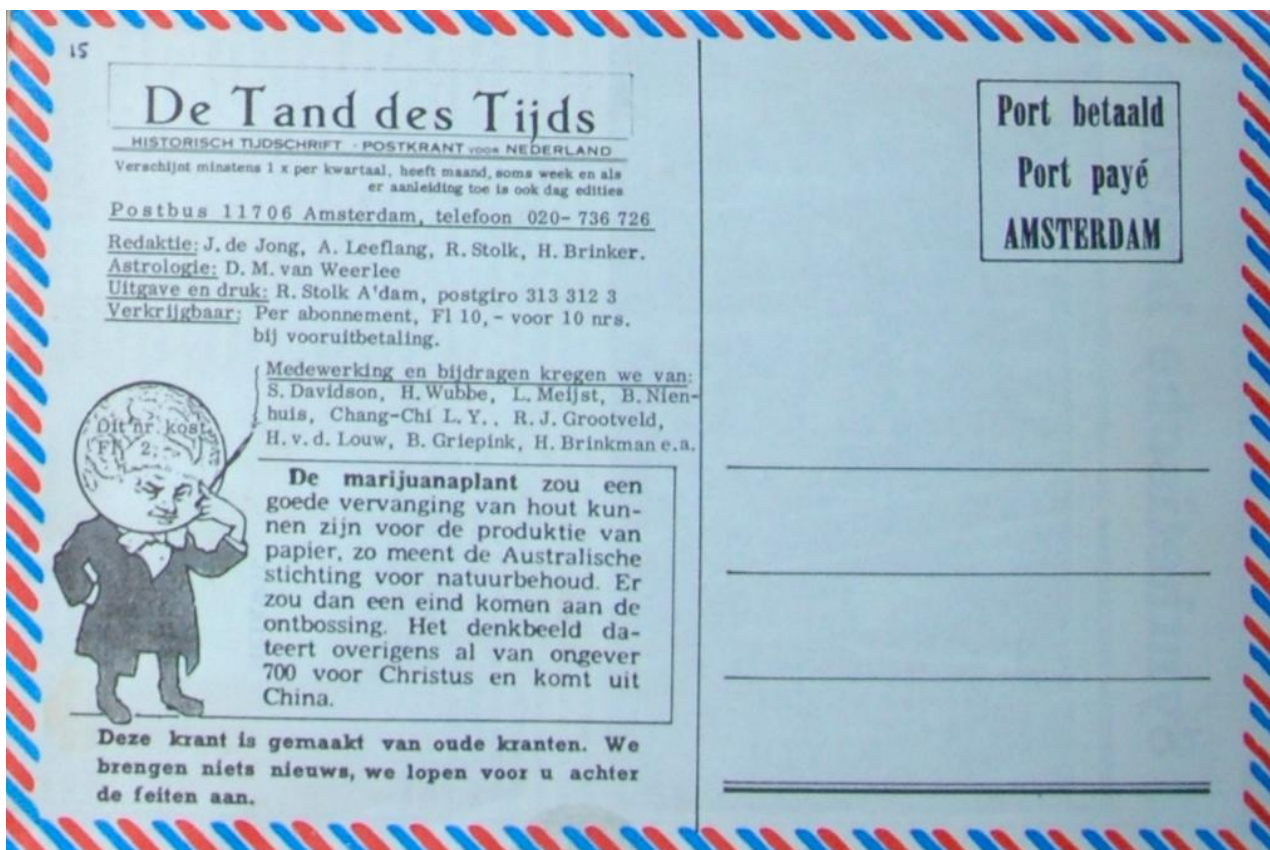
e-mail: redactie@vktv.nl

Redactieadres: Thierensweg 15, 1411 EW Naarden, tel. 035-5389607

Geschiedenis van de sociale bewegingen in Nederland: het onderzoeksthema van VKTV-lid Marten Buschman

Paul Klein

Na het behalen van zijn eindexamen gymnasium- β in 1969 was geschiedenis de favoriete studierichting voor Marten Buschman. Daar er van een zesjescultuur in de jaren zestig geen sprake was, golden er strenge toelatingseisen voor een universitaire studie geschiedenis en alleen wie was geslaagd voor gymnasium- α had destijds het recht zich daarvoor in te schrijven (over recht voor allen, zie verderop). Dus week Marten noodgedwongen uit naar sociologie, zij het met speciale keuzevakken op het gebied van vakverenigingen en politiek (namelijk de bijvakken sociale geschiedenis aan het DNG, Documentatiecentrum Nieuwste Geschiedenis). Het Sociologisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam was destijds gevestigd in het Oost-Indische Huis aan de Oude Hoogstraat 24. Kort na zijn afstuderen werd op datzelfde adres het Persmuseum gevestigd en vervolgens in 1985 de oprichtingsvergadering van de VKTV gehouden. Die samenloop van omstandigheden is natuurlijk een vingerwijzing naar Martens interesse in historische gedrukte uitgaven, het soort uitgaven immers, die wij, VKTV-leden, koesteren en bestuderen.

Op ware grootte afgedrukt exemplaar van een nog ongeadresseerde uitgave van *De Tand des Tijds*.

Al twintig jaar is ons VKTV-lid onder de titel [Onvoltooid Verleden](#) dagelijks actief met het online (voorheen, vanaf 1997, in druk) publiceren van artikelen, een nieuwsbrief (sinds 2008) en een blog (ook sinds 2008). Zo stellen Marten en zijn mede-redacteuren onderzoeksresultaten voor iedereen gratis beschikbaar en attenderen zij d.m.v. al deze publicatievormen belangstellenden op recent door henzelf en door derden geschreven onderzoeksresultaten en ook op relevante bijeenkomsten.

Martens eigen collecties

Als verzamelaar bezit Marten nu wel zo'n beetje alles wat is verschenen door en over Herman Gorter, de dichter/socialist.

Deze fotocollage over Herman Gorter is vervaardigd door Thea Messemaker en heeft een prominente plaats gekregen in Martens woning.

En dan zijn er nog enkele jaargangen van *Recht voor Allen*, het *Orgaan der Sociaal-Demokratische Partij*, dat eind 19de/begin 20ste eeuw drie maal per week door Ferdinand Domela Nieuwenhuis werd uitgegeven.

RECHT VOOR ALLEN

Terug naar de studie sociologie: de inspirerende werkcolleges van zijn docent Jacques Giele droegen bij tot Martens in 1978 cum laude afgelegde doctoraal examens. Toen zijn leermeester in 2012 overleed, heeft Marten zich ingezet voor het behoud van het archief van Giele en te zijner nagedachtenis een symposium georganiseerd.

Enige jaren na zijn studie kwam Marten te werken op het stadhuis in Den Haag, waar zijn beta-achtergrond weer naar voren kwam bij het opzetten van ict-infrastructuur.

Marten Buschman thuis, met in zijn hand een jaargang van *Morgenrood, Zondagsblad gewijd aan Wetenschap, Kunst en Letteren*.

De Tand des Tijds

Nog niet full-time zoals tegenwoordig, maar alle tijd die overbleef naast aandacht voor zijn gezin met drie kinderen en naast zijn baan besteedde hij aan zijn naspeuringen van sociale bewegingen van de voorbije 100 à 150 jaar. Dat begon al met satirische publicaties over eigentijdse geschiedenis. Dat komt ervan als je gevormd bent in die revolutionaire en tegelijk ludieke jaren zestig bij de paters Augustijnen op het Haarlemse Triniteitslyceum (in diezelfde jaren tevens de middelbare school van ondergetekende). Marten bereidt momenteel een publicatie voor over mede-scholier Geerten Meijnsing (broer van Doeschka). Als redactioneel medewerker raakte Marten verbonden aan *De Tand des*

Tijds, Historisch Tijdschrift – Postkrant voor Nederland, dat 37 keer is verschenen in de periode 1976–1983. Nadat het Provotariaat officieel ten grave was gedragen, zetten drukker Rob Stolk en astroloog Duco van Weerlee weer een nieuw tijdschrift op. In het magische Amsterdam genoot de ex-Provo al bekendheid als drukker en inspirerend uitgever met het nodige gevoel voor publiciteit. Het blad “verschijnt als het uitkomt, minstens 1× per kwartaal”. Die nummers, als luchtpostbladen rood-wit-blauw gerand, zijn nu waardevol als collectors’ items; Marten heeft ze alle

37 in zijn verzameling. Niet alleen de keuze van de onderwerpen (vergelijkbaar met *De Speld* op de achterpagina van het tweede katern van *De Volkskrant*, maar dan 35 jaar eerder), maar ook de vormgeving is uniek: elk op briefkaartformaat verzonden nummer moest worden opgevouwen en het resultaat kon daarna weer verder worden opgevouwen. Bij elke uitvouw kwam een nieuwe bladspiegel met eigen inhoud tevoorschijn. Zo’n ingenieus drukwerkje laat zich lastig presenteren in een digitale versie.

24 maart 1962

De Tand des Tijds
HISTORISCH TIJDSCHRIFT - POSTKRANT VOOR NEDERLAND

S. Davidson
BESCHERMING VAN KUNSTWERKEN TEGEN OORLOGSGEVAREN

Blijken verschillende publicaties...
voorzittende blikken der Rijkschulkeidhouwers be-
trof niet de zorg om de levende
have, maar hare heiligheden.
Met dankbaarheid kunnen wij
terugdenken aan Dr. J. Kalf, di-
recteur van het Rijksmuseum,
die de Monumentenzorg, die
het initiatief nam voor de
bouw van de Rijkschulkeiders
en tevens redactionele voor-
schriften opstelde voor een
nieuwe redactionele eenheid.
Zie de T. d. T. nr. 10/11.
Om precies te zijn was het doel
van Kalf's onderzoekingen hoe

het geestelijk volkscapitaal der
Nederlandsche kunst-
schatten, opgeslagen in musea
en elders ondergebracht in pri-
vecollecties veilig te stellen.
De heer H. F. Boel, weten-
schappelijk medewerker aan
het Rijksmuseum, beschreef na
de oorlog zijn ervaringen als be-
heerder van de Rijkschulkei-
ders. Dankzij dit rijk geillu-
streerde boekwerk 'Kunst in
strijde' - 1948 - kunnen
schulkeiders - 1948 - kunnen
de nationale geschiedenis der
kunstschaten gedurende de
oorlogsjaren op de voet volgen.

M. Buschman
De Volksmissionaris

Roemen zijn altijd sterk ge-
weest in het beoordelen van si-
tuaties. Want niet alleen werden
regentanders van het katholieke
geloof verketterd, maar ook
mensen die zich in het midden
opstelden konden in hun ogen
geen goed doen. Zo was in het
katholieke blad *DE VOLKS-
MISSIONARIS*. "Godsdienstig
geïllustreerd maandschrift onder
de bescherming van de On-
bevleete Moeder Gods en den
H. Kerkleeraar Antonius Mar-
tin" van het jaar 1915 de
neutrale 'De Courant', ook
toen al dumpkrant van *De Tele-
graaf*, aangezien, omdat deze
krant haar socialistisch karak-
ter verloor.
Wie het dichtst bij straat krijt
het het hardst te verduren. Dat
is een wet van Meden en Per-
zen, waarom ook de lezers
besmet zijn, getuige het aeer-
halen van de socialist Wihaan.
Maar megens is dat tot zo'n
systeem gemaakt als in het ka-
tholieke geloof. In navolging
van de grote roevingen van het
christelijke geloof, die spreke
niet voor mij is, is tegen
mij schreef een frans bis-
chop: "Er zijn boeken en
dagbladen, die de goede zeden
en den goddelijk openlijk,
grof en heilig aavallen; ande-
ren doen dit op perfide wijze,
hun bedoelingen verborgend.
De laatste zijn slechter en ge-
vaarlijker dan de eersten."

ROODEN HEILSTAAT

Om de bewijzen dat *De Courant*
ROOD was, werden alle-
lijk kunstprenten toegepast. *De
Courant* en *De Telegraaf* van die
dagen verloor gebreken
nismen, die vaak vóór en in de
Eerste Wereldoorlog in het
brandpunt van de ledagdel-
ging stonden. En dat waren
hoofdzakelijk de revolutionai-
re woelingen van sociaal-demo-
kraten en anarchisten. De on-
beduidende katholieke aktie
werd meestal in een aantal re-
gels afgolfsan. Door de volks-
missionarissen werden verlagen
van gebreken omgezet als
goedkeuringen... "Zo zijn
stukken als het uitwendige ver-
slag en het socialistische meent-
ing, waarbij Trotski's afweer de
zegeningen van den rooden
heilstaat, predikie, uitspraak
niet anders dan propaganda-
artikelen voor het socialisme."
De *Courant* nam zelfs 'verbet-
ten Amstedensche Joodjes' in
dienst, een verwijt dat blijkbaar
bij katholieke aandoening.
De Volksmissionaris eindigt
met de uitroep:
"Nen, *De Courant!*
Geen revolutie van verreden-
heid en wettige onderlingheid
ziet ge, maar integendeel een
revolutie en opvoer tegen het
gezag, en altes een bantbreker
van het socialisme, een element
van revolutie.
In plaats van te bederven de
heilige zucht naar opstand,
die ziedt in de ontverden ziel
van het arbeidersvolk, schijnt
ge er op berekend, om
die zucht seker te doen aan-
werken tot een ruwen opvoer-
kracht.
Dit gemor heeft even gedaand,
maar er kwam een katholieke
Volkskrant."

Terwijl in de warme augustusdagen van het jaar 1939
de boeren op het land druk doende zijn de oogst bin-
nen te halen en in de zonneproven steden de terrassen
gevoel zaden doen, sluit het Rijksmuseum zonder enige
ophef de deuren voor het publiek.
Achter de gesloten deuren is niets terug te vinden van
de ontspannen zomere sfeer daarbuiten.
Hoevel men in vreedstijf meestal lang aarzelt alvorens
een kunstwerk of kostbaar object in breukloos af te
staan, is men nu toch in samenwerking met de Rijks-
gebouwen Dienst begonnen om in koortsachtig tempo
de zo volledig mogelijke evacuatie van alle roerende
kunstschaten voor te bereiden. Het gehele personeel is
aanwezig om hierbij te helpen.

In april 1940, enkele dagen
voor het uitbreken der oorlogs-
handelingen, kwam de Castru-
muis klaar. Het kon
worden ondergebracht de ver-
zameling Van Gogh, schilder-
en van de onderzamen Un-
versiteit en het Stadhuis, verder
een deel van de collectie van
merouw van Pannewitz, de
verzameling van verlagen van
Aziatische Kunst en het Allart
Pison Museum. De schilde-
ren werden op met stalen net-
werken gespannen rekken ge-
haakt die op rails liepen en in-
en uitgeschoven konden worden.
Daar niet voldoende kluisen
kier waren moest een groot
deel van de collectie van het
Rijksmuseum ondergebracht
worden in geschikte lokalen die
gevonden werden in dorpen en
oorden in Noord-Holland.
De Rijk stelde zijn wenshuis be-
kikbaar. Overloos een school-
lokaal en in Stomporen,
Hoogwood, Westwood en Bin-
nenwijgend kon men de kerken
gebruiken. De Nachtwacht
werd gestald in de riddersaal
van het kasteel Raboud te Me-
dembliek, dat o.m. ook de pro-
cious van het Rijksprentenkab-
riet herbergde. Daar de eerste
onderkomens nogal provisoi-
risch ingericht waren, werd uit-
gevoerd naar permanentere be-
huizing en al snel verhuisden de
kunstschaten op nieuw. In
gymnastieklokalen van scholen
in Waringswerf, Wankel, Lan-
jewinkel, Baringerthorn en
Schaagsebrug werd de kostbare
inhoud van het Rijksmuseum
onderdak gegeven. In hun lij-
sten werden de schilderen in
stapels tegen de wanden der de-
pôts geplaatst, zodat ze als ri-
ches van een museumartschep
op hun conditie gecontroleerd
konden worden.
Toen, enkele dagen na de inval
der vijanden die gevechten zich
verplaatsten naar het gebied
rond Waringswerf en het dorp
Winkel, werd bedolven een aan-
tal van de allekostenbare wer-
ken, waaronder de Nach-
twacht, over te brengen naar de
kluis in Castricum.
Nadat de extra bevestiging van
een nationale verzameling van
rot was, volgde de capitulatie;
hetgeen voor de organisatoren
der evacuatie een grote verlich-
ting betekende.

REMBRANDT KRIJGT ARIËRVERKLARING

BEZUIGING
Beatrix: Op Prinsjesdag vier ik de verjaardag van al mijn kinderen.

En dan gaan ze dan. Ook in september 1939 werd de
Nachtwacht naar Medemblik getransporteerd. In de
vierde oetlognacht zocht een gepieplend konvoi
voor versover naar een homerij kluis met aensdtoning

De Rijksbelegplaten in de duinen te Heemkerk.
Een stalle van visonair bouwkunst, waarin de oude
meesters als in een kunstrap de oorlog slimmerend door-
zichten. Da's andere kook en een stuk nassover.

De Rijksbelegplaten in de duinen te Heemkerk.
Een stalle van visonair bouwkunst, waarin de oude
meesters als in een kunstrap de oorlog slimmerend door-
zichten. Da's andere kook en een stuk nassover.

Tekening Th. Koelhaas

Internationaal Insti- tuut voor Sociale Geschiedenis (IISG)

Enige tijd na zijn ver-
vroegde pensionering
is Marten, na 25 jaar
Den Haag, terugver-
huisd naar Amster-
dam, op een adres in
Noord, waarvandaan
het met de fiets en het
Oostveer weinig reis-
tijd kost voor zijn fre-
quente bezoeken aan
het IISG. Met deze
vier letters wordt het
over de hele wereld
vermaarde [Internatio-
naal Instituut voor
Sociale Geschiedenis](#)
aangeduid (en waar
het eerdergenoemde
Persmuseum tegen-
woordig onderdak
heeft – zo is de cirkel
weer rond). Want hier,
in het IISG, liggen
zijn bronnen en legt
hij zijn contacten voor
zijn nog immer voort-
gaande onderzoeks-
activiteiten naar de
geschiedenis van de
sociale bewegingen in
ons land.